

LA HISTÒRIA DE LA COLÒNIA DE GATAMOIX

LA POSSESSIÓ DE GATAMOIX

Colom, Mateu; Pizà, Jaume; Riera, Josep Lluís

Fa més de vuitanta anys el vicari de sa Pobla, Joan Parera, exclamava a la revista Sa Marjal: *Gatamoix! Vaja un nom raro!*, a la vegada que s'interrogava sobre l'origen d'aquest topònim. Es per això que tenint en consideració que els articles publicats per aquest prevere pobler han sigut una de les primeres fonts que hem consultat per realitzar aquest estudi, nosaltres també el començarem interrogant-nos sobre l'origen del topònim. Joan Parera afirmava en el primer article dedicat a Gatamoix que la única explicació que trobava al nom de l'indret era l'existència a l'època islàmica d'un alqueria en aquests contorns coneguda com a Cacamaux. Les modernes investigacions de Guillem Rosselló han vingut a donar la raó a n'aquesta explicació, a la vegada que afirma desconèixer el seu origen, tot i que apunta que sia d'origen berber. Comenta que l'esmenta alqueria de Cacamaux va correspondre als homes de Tarragona que havien participat en la conquesta de l'illa el 1229 i per tant els correspongué en el ja conegut repartiment que realitzà Jaume I de les terres que li havien pertocat. Bén prest el topònim àrab es transformà en l'actual Gatamoix, puix que ja les 24 hectàrees de l'alqueria ja es coneixien amb el seu nom actual l'any 1244. En el segle XVII es conreava la vinya i els cereals i els seus propietaris tenien la posada al carrer dels Serra des Colombars. El 1787 era una propietat de tipus mitjà amb camps de cereals i pinars i amb guardes d'ovelles. A partir del segle XIX es començà a fragmentar la seva propietat en diversos establits i fins i tot es desferen les cases. Modernament han estat restaurades.

L'ALBUFERA

L'altre indret molt lligat amb la nostra colònia és l'Albufera. Aquest indret natural de la contrada és situat entre els municipis d'Alcúdia, sa Pobla i Muro, poble en el que radica la major part de la seva extensió. Els elements naturals que són necessaris per a l'existència de qualsevol albufera son quatre: L'aportació d'aigua procedent de torrents o fonts, l'existència d'una zona molt plana o fins i tot per davall del nivell de mar, la presència de la mar molt aprop de la zona i finalment l'existència d'una barra dunar que tanqui la zona costanera de l'albufera. Tots aquests elements imprescindibles són presents en el nostre cas. L'aportació d'aigua dolça prové de la confluència en aquesta àrea de dos torrents importants dins l'hidrografia mallorquina. Aquests són el de Sant Miquel i el de Muro. El primer recolleix les aigües de la zona de la serra de Tramuntana compresa entre el pla de Cúber i Soller, a Orient. Arribat al pla, també recolleix les aigües del torrent de Pina. La seva conca hidrogràfica, amb 456 km², és la més extensa de tota Mallorca. L'altre torrent neix a les estribacions del Massanella i amb aquest nom arriba al municipi de Campanet, on recolleix les importants aportacions hídriques de les famoses Fonts Ufanes i canvia el seu nom pel de Sant Miquel. Es junta amb el torrent de Búger i desguassa el seu cabdal a la zona de l'Albufera. La resta d'aigua dolça es aportada per la font de Son Sant Joan i altres ullals situats en la mateixa albufera i que amb la dessecació era utilitzada per a regar les noves terres de conreu. La barra dunar que la separa de la mar té una llargària de 8 km i una amplària de 250 a 500 m. La proximitat de la mar i les obertures que provocaven les desembocadures dels torrents provoquen que les seves aigües siguin salobres en funció de la proximitat a la mar i a les estacions, quan als estius les aportacions d'aigües dolces són sensiblement més baixes. Sembla que l'albufera en el seu estat natural estava formada per diversos estany, els noms dels quals eren el de Baix, a la zona central de la zona humida, el Major, a les proximitats d'Alcúdia i els dels Ponts, prop de la sortida natural a la mar. Aquests estanys estaven comunicats mitjancant sèquies per a facilitar la seva comunicació amb la mar i gaudir també de bons llocs on pescar. Aquest medi físic tan lligat a la nostra colònia i amb un nom també procedent de la llengua àrab, no en va el seu nom procedeix de la paraula "*al-buhayra*" que significa llacuna o prat anegat d'aigua, també té una llarga història. La que coneixem co-

mença també amb la conquesta de l'illa el 1229, quan les més de 2.500 hectàrees que la formaven en aquells moments passaren a mans de la corona fins que el 1283 Jaume I cedí l'albufera a Berenguer Palet, Ponç Feliu i Arnau Gironés. El 1461 canvià de propietaris per concessió de Joan II a Jordi Castell. Aquesta família encara la posseïa en el segle XVII. Donada la naturalesa de l'indret, els beneficis econòmics que se n'extreien procedien de la caça i la pesca i aquestes dues activitats eren les causants de la majoria de les denúncies que els seus propietaris feien davant la justícia de l'època, donada la presència continuada de pescadors i caçadors furtius en les seves terres. A menor escala, el pasturatge d'animals també provocaven la intervenció dels jutges. Amb el temps, les zones dels voltants de sa Pobla i Muro s'anaren segregant i conformant la coneguda Marjal. Paral·lelament, aquests dos pobles aconseguiren obtenir del poder reial la concessió de terrenys comunals on el veïnatge aprofitava la seva condició per a dur a terme diverses activitats. A començaments del segle XVIII s'inicià la dessecació de les terres inundades i ben prest s'aconseguien 100 hectàrees destinades al conreu del lli i del cànynom. També en aquells temps el municipi de sa Pobla intentà aconseguir noves terres per ser cedides als habitants del seu terme interessats en posseir terres a l'albufera, mitjançant l'acord amb la corona. Corria l'any 1708 en plena guerra de Successió que enfrontava als dos pretendents a la corona espanyola: l'arxiduc Carles d'Àustria i el futur Felip Vè. En aquest enfrontament, les terres de la Corona d'Aragó, entre les que es trobaven les Balears, donaren el seu suport al pretendent austriac. Per això, un emisari de la municipalitat de sa Pobla es dirigí cap a València a suplicar a l'arxiduc Carles la seva concessió de 1.100 quarterades a canvi d'un donatiu de 4000 lliures. La cessió d'aquest terreny es produí el 16 de març d'aquell any, però el triomf el 1715 de l'altre pretendent, el futur Felip Vè, invalidà la concessió i els terrenys revertiren de bell nou al denominat Reial Patrimoni. Del segle XVIII és també la primera descripció que tenim de l'albufera gràcies a les excursions que per el 1700 realitzà Jeroni de Berard a les distintes localitats de l'illa i que agrupà en un manuscrit titulat Viaje a l'interior de la isla. També d'aquesta mateixa època és un mapa de la zona confeccionat per l'erudit Bonaventura Serra.

EL LENT PROCÉS DE DESSECACIÓ

Com Ja hem dit, la dessecació de l'Albufera fou lenta al llarg de segles i començà per aquelles terres més properes als pobles de Muro i sa Pobla i on el terreny presentava majors facilitats per a dur a terme la tasca. Poc a poc i gràcies a aquesta tasca anaren apareixent les conegudes terres de Sa Marjal, però a mesura que s'endinsava a l'interior de la zona les dificultats augmentaven fins a fer-ho impossible amb els mitjans amb què es comptava i sense la intervenció de maquinària adient. De finals de segle XVIII, en concret el 1798, és el primer projecte d'acabar amb una part d'albufera mitjançant la utilització de modernes tècniques que ho fessen possible. L'autor del projecte fou el francès Alexandre Cauterac d'Ornezau i en ell projectà la recuperació de 3000 quarterades gràcies a la construcció de diverses canalitzacions i a l'ajuda d'una màquina hidràulica, necessària per extraure l'aigua de les parts més baixes. A canvi d'aconseguir la productivitat d'aquelles terres, que podrien ser destinades al conreu d'ametlers, vinya i patates, demanava la seva propietat. No va ser fins el 1853 quan l'Albufera torna a ser objecte de projectes destinats a la seva major rendibilitat. Fèia dos anys que el govern d'Isabel II havia ordenat la redacció de propostes per la seva dessecació. El d'aquell any el signà l'enginyer Antonio López, responsable del Servei d'Obres Públiques a les Balears, on es proposava la construcció de dos canals en els extrems de la zona humida, a través dels quals fossen canalitzades les aportacions d'aigües procedents dels torrents de Sant Miquel i el de Muro i evitar així que aquestes aigües entrassen a l'Albufera. D'aquesta manera es preveia la recuperació d'un total de 2.397 hectàrees. Per a dur endavant el projecte feia falta l'aportació d'un capital previst de 4 milions de rals i per això es constituí una companyia que encapçalaven els financers Claudi Marcel i Joan Ferragut. Tot i les obres s'iniciaren amb força, ben prest, el 1856, la companyia féu fallida quan només s'havien construït els canals den Ferragut, de s'Ullastrar, den Molines i den Conrado. Tot i aquest fracàs inicial, la idea de dur endavant l'empresa fou recollida per un altre enginyer nomenat Juan María de Villaverde. Aquest proposava la construcció d'un gran canal a la zona central on s'unissen els dos torrents esmentats i d'aquesta manera conduir les seves aigües directament cap a la mar. El 1859 es reprenien les obres i el 1863 quedà completat el denominat des de les hores el Gran Canal. Aquesta empresa també fracassà i

de bell nou s'aturaren les obres. Malgrat els continus fracassos, l'empresa rebé nous esforços a partir de l'aparició a l'illa de la New Majorca Land Company el 1863. Aquesta nova companyia s'havia creat l'any anterior a Londres amb capital majoritàriament anglès i encapçalada per John Frederic Latrobe Bateman i Willian Hope. Del primer sabem que era enginyer i que s'havia especialitzat en projectes d'abastiment d'aigües potables a les gran ciutats. De fet és l'autor dels plans de conducció d'aigua per a les ciutats de Manchester, Glasgow i la mateixa Londres. El 1866 es convertí en l'únic accionista de l'empresa. Per a dur endavant l'empresa arribà a Mallorca el mes de març de 1862 i el 28 d'abril de 1863 es repreien les obres a l'Albufera a partir d'un nou projecte encarregat als enginyers Henry Robert Waring i William Green. Els seus autors aprofitant les obres ja realitzades introduïren algunes novetats com eren perllongar el Gran Canal fins mar endins, mitjançant la construcció d'un espigó, per evitar que les escorrenties marines obstruïssen la sortida amb l'arena dels fons marí. Aquest indret és conegut com s'Oberta. A més projectaren els canals del Sol i de Ciurana que serien els encarregats de canalitzar les aigües dels torrents cap el Gran Canal. Per a l'abastiment de l'aigua procedent de la Font de Son Sant Joan es construí el canal Riego, que tal com el seu nom indica, era el destinat a fer-les arribar a les distintes parcel·les distribuïdes en tota l'Albufera. Finalment completaren la xarxa de canals i sèquies, a més de realitzar la complexa trama de camins i ponts, els tres més importants dels quals són els coneguts com els dels Anglesos, construït el 1866 sobre la barra de dunes i que feia possible que la carretera d'Alcúdia a Artà salvàs el Gran Canal, el de Son Carbonell, que atravesava el canal del Sol i el de Can Blau, sobre el canal Ciurana. En total foren 400 Km de sèquies i altres sistemes de evacuació de les aigües salobreses i 40 Km de camins. El projecte incloïa la utilització de dues màquines de vapor per aconseguir fer arribar l'aigua de les zones més baixes fins els canals de desguassament, per la qual cosa existia una doble xarxa de canals, uns destinats a portar l'aigua per gravitació fins a la mar i els que la conduïrien fins a les màquines hidràuliques. A mesura que avançaven les obres es pogué comprovar que la dessecació no podria ser completa sinó es doblava el nombre de bombes. Tres d'elles, amb una potència de 25 Cv. cada una, es destinaven al desaigua, mentre que l'altra destinava els seus 40 Cv. a parts iguals a impulsar l'aigua salobre cap els canals i a repartir l'aigua dolça per al reg. Durant l'estiu només actuaven dues de les

bombes durant 12 hores al dia, però en períodes de pluges havien d'actuar totes durant tot el dia. Per a dur a terme aquesta magna obra, l'empresa donà a feina a uns 1.500 treballadors que, donada les dificultats de la seva tasca i els perills sanitaris que representava la possibilitat de contreure les febres pròpies del paludisme, obtenien uns elevats salaris. La demanda de feina que es generà a la zona i els salaris percebuts actuà d'incentiu per a què un nombrós col·lectiu de treballadors de tota l'illa cercàs feina a l'Albufera. Malgrat l'abundant mà d'obra les tasques de dessecació, projectades finalitzar el mes de setembre del 1867, no es pogueren donar per acabades fins el mes de novembre de 1871. S'havien perllongat al llarg de vuit anys i mig. En total es varen dessecar 2.146 He. de les quals 1.126 eren del terme de Muro, 679, de sa Pobla i només 341, d'Alcúdia. La totalitat d'aquestes terres varen ser adquirides per la companyia, la qual cosa resultà una forta inversió només en el capítol de compres de propietats. Les dificultats per mantenir seques les terres i els problemes de salinització que ben prest presentaren els terrenys dessecats minvaren fortament les previsions de guanys econòmics, tota vegada que el 1876 el total de les terres productives només era de poc més de 284 Ha., la qual cosa només representava només un 13 % del total dessecat. A tot això s'hi va afegir un ambient hostil a les tasques iniciades per la New Majorca Land Company a l'Albufera d'una part de la població de Muro i sa Pobla que veien en la dessecació la pèrdua de terrenys comunals on realitzar les activitats econòmiques tradicionals o la possible desaparició de la necessària aigua per regar els terrenys de Sa Marjal. Només a sa Pobla es calculaven poc més de 200 He de comuna que es perdria amb la desaparició dels terrenys anegats. Igualment, l'arribada dels tècnics anglesos creà suspicàcies i temors entre les autoritats eclesiàstiques de la contrada que no estaven acostumats a haver de fer conviure la seva fe catòlica amb l'anglicana portada pels nouvinguts. Així ho expressava el rector d'Alcúdia al bisbe Miquel Salvà en un escrit adreçat al palau episcopal el 1864. Aquest clima d'oposició és el que explica l'aparició de gloses com la que reproduïm a continuació i que deia:

*Ja comença a fer gotetes
i es torrent que ja se'n ve
mal s'endugués s'enginyer,
es taulons i ses casetes*

La realitat del fracàs de l'empresa s'imposà el 1896 quan Lee Latrobe Bateman, fill de l'iniciador, ha de vendre l'Albufera a la família Gual de Torrella.

LA HISTÒRIA DE LA NOSTRA COLÒNIA

Durant el període de 1863 al 1871 la New Majorca Land Company habilità diversos indrets on habitaren els treballadors procedents de pobles allunyats. El primer es va situar ran del camí de Muro a poca distància de sa Pobla. Consistia en un nucli d'unes deu cases conegudes com Sa Vileta, que foren abandonades al poc temps al comprovar-se la insalubritat del lloc. A llavors s'escollí un altre lloc ran de mar, prop de l'indret on el 1866 es construí el denominat pont dels Anglesos. Els habitatges, donada la seva provisionalitat, eren fetes de fusta i una vegada acabades les obres foren abandonades. Aquests nuclis de població compliren les seves funcions durant les obres i pels treballadors que en elles hi feien feina. Una vegada que la tasca de dessecació havia finalitzada, s'imposà la necessitat de posar en explotació les terres guanyades a les aigües i es començaren a cercar els pagesos que volguessen arrendar els nous terrenys i els jornalers que amb ells hi fessen feina. La companyia calculava el 1876 que en les 400 He. aptes per a conrear s'hi havia establert un total de 370 arrendataris. Arribat aquest moment es quan els seus directius es plantejaren ubicar prop d'aquestes terres un nucli de població permanent que donàs aixopluc a la mà d'obra que cada dia havia de traslladar-se a l'Albufera a treballar. Neix la idea de constituir una colònia agrícola. Aquests nuclis de població pagesa havien nascut a rel de la promulgació de la llei de colònies agrícoles i poblament rural el 3 de juny de 1868. Aquesta normativa signada pel ministre de Foment Severo Catalina es convertí en una de les darreres iniciatives parlamentàries del govern de la reina Isabel II, tota vegada que en el mes de setembre d'aquell mateix any fou destronada i obligada a abandonar el país com a conseqüència d'una revolta de caire liberal que ha passat a la història amb el nom de la Gloriosa. La llei al llarg dels seus 28 articles establí tot un seguit de mesures tendents a facilitar l'ocupació de terrenys agrícoles improductius fins a llavors a partir d'exencions de tipus fiscal i d'altres tipus per a tots aquells que es decidissen a posar en explotació aquelles terres. La iniciativa havia de partir d'un propietari agrícola que rebria tot un seguit de contrapartides, tals com l'excepció del pa-

gament del dret hipotecari i de successions en la venda d'aquells terrenys destinats a colònies. Pels seus habitants, els avantatges anaven des de l'exempció de la contribució de béns immobles, de consums i del servei militar. L'encarregat de fer arribar a les autoritats de l'illa la petició per constituir la nova colònia fou l'enginyer Waring, encarregat de les obres i representant legal de la companyia. La data fou la del 17 d'abril de 1876. L'escrit s'iniciava amb una explicació dels treballs realitzats a l'Albufera i de la insalubritat que representava encara el viure els pagesos prop d'aquell indret. Per aquestes circumstàncies, la companyia havia comprat un total de 12 petites finques a altres tants propietaris fins a sumar unes 8 Hs. procedents d'antigues segregacions de la possessió de Gatamoix en el terme municipal d'Alcúdia i altres tants a la de Santa Eulàlia, prop de sa Pobla. Pel que feia a Gatamoix, l'enginyer seguia comentant la seva ubicació, entre la possessió del mateix nom, propietat de Pere Josep Cerdà, Ca na Siona i el puig comunal de Sant Martí. Els terrenys estaven situats a un centenar de metres sobre el nivell de mar i en ells ja existien tres petites cases on ja hi vivien alguns colons. La propietat comptava amb una font pel subministrament d'aigua potable i distava d'Alcúdia 3.200 metres en línia recta i 3.750 si es traslladava per la carretera que unia aquella població amb Palma. Una vegada tramesa la sol·licitud a finals d'aquell mateix any es publicà en el *Boletín Oficial de la Provincia de Baleares* la concessió de la colònia agrícola en els terrenys de Gatamoix i s'iniciaren les obres de construcció de les cases i demás obres i serveis de la comunitat. Inicialment es construïren quinze cases, que ben prest ocuparen altres tantes famílies. Pel proveïment de l'aigua es fa construir un aljub que recollia les precipitacions caigudes en aquell indret i que el carrer on s'havien construït aquestes primeres cases servia per canalitzar-les. L'empresa tampoc es descuidà de donar els serveis religiosos als habitants de la colònia i evitar així que s'hagin de desplaçar a Alcúdia. Per això, inicialment habilità una casa per servir de capella. Donada la bona resposta a les primeres construccions, es decidí ampliar el llogaret amb altres cinc noves cases alineades en direcció oest. Les cinc tenien una àmplia entrada amb un porxada davant i en aquest grup pertany la que encara avui resta a Gatamoix. Per atendre l'arribada dels nouvinguts es fa fer necessari construir una cisterna, que juntament amb l'aljub proveïa d'aigua la colònia. L'augment de la població també obligà la companyia a dotar d'instal·lacions definitives on es realitzassen els actes religiosos, per la

qual cosa es decidí la construcció d'una petita església, una vicaria i una escola, les despeses de les quals i el salari del capellà responsable correrien a càrrec de la New Majorca Land Company, tota vegada que la colònia no es podia acollir, en aquest aspecte, a l'esmentada llei de 1868, que en el seu article 19 establí que l'Estat s'havia de fer càrrec d'aquestes despeses a més de les del metge i manescal en aquells indrets que tinguessen a més de set kilòmetres el nucli de població més propera i que comptassen amb més de cent cases. El capellà va ser també el responsable de donar les classes pels al·lots de Gatamoix. Segurament els primers problemes econòmics de la companyia impossibilitaren que s'acabés de construir la vicaria. El temple que es construí tenia unes mides de dotze per sis metres i gràcies a l'existència d'un plànol es pot comprovar que la seva façana comptava amb una petita rosassa sobre el porta i el conjunt queda rematat per una espadanya, on s'instal·là una campana regalada per l'ajuntament de sa Pobla. L'interior rebia la llum exterior gràcies a dos finestrals situats als costats de la construcció i un altre col·locat damunt l'altar i la seva decoració consistia en uns quadres pintats per Faust Morell que serveixen de passos per al Viacrucis. Presidia el presbiteri la imatge de la Immaculada Concepció i el temple també comptava amb les talles de Sant Joan, Sant Lluís i un Sagrat Cor. L'edifici fou consagrat el mes de desembre de 1889. L'estiu d'aquell mateix any havia mort a Londres John Frederic Latrobe Bateman. El primer capellà que es féu càrrec de l'església fou Gabriel Montserrat, natural de Santanyí, que fou substituït el 1894 pel felanitxer Macià Adrover.

A la mort del seu pare, Lee Latrobe Bateman heretà totes les propietats que la companyia posseïa a Mallorca. El nou propietari, que realitzava llargues estades a Mallorca, acabà per convertir-se al catolicisme el 1893 i com a conseqüència d'aquest fet cal entendre que un any abans sol·licités al Ministeri de Foment el canvi de nom de la colònia que passà a denominar-se de Sant Lluís. El reial decret que sancionà la nova denominació es va signar el 10 de juny de 1892. Tot i aquest canvi, la gent d'Alcúdia seguí utilitzant la denominació popular de Poble Nou.

Mentres s'anaven succeint aquests aconteixements, la colònia anava rebent l'arribada dels seus moradors, que coneixem gràcies a la consulta de dos padrons d'habitants d'Alcúdia dels anys 1887 i 1898. En el primer hi consta un total de

setze famílies que ocupen la quinzena de cases construïdes. L'habitatge que era ocupat per dues famílies es el marcat amb el número 12, on cohabitaven les famílies dels solleric Pau Ferrà i l'eivissenc Jaume Escandell. En total hi vivien 9 persones. Aquell any la població de la colònia arribava a 101 individus que convivia la majoria d'elles en famílies monoparentals amb un nombre elevat de fills, 10 són els que tenen el matrimoni format pels pollencins Joan Aloy i Antònia Mascaroles, mentres que la mitjana és de 5 o 6. L'edat dels pares està entorn de la cinquantena, amb només el cas d'un matrimoni jove, amb 29 anys ambdós. En tres casos al capdavant de la casa hi trobam sengles vídues, mentre que només hi troben un viudo, que habita la casa número 7 juntament amb dos fills i un altre viudo sense vincles familiars aparents. Pel que fa el lloc de naixement, la majoria dels progenitors són naturals de Pollença i solsaments tres són nats a Alcúdia, dos a Eivissa, un a Sóller i altre a Campanet. Pel que fa als fills, la immensa majoria són naturals dels pobles dels pares i només en onze fills hi ha indicis que nasqueren ja estant a Gatamoix. Si ens fixam en les professions, la majoria dels que treballen ho fan com a jornalers. A més hi trobam amb un fogoner i un maquinista, encarregats segurament del funcionament de les bombes hidràuliques, dos arrendataris d'algunes de les peces de terra de l'Albufera que llavors estaven en explotació, tres llauradors, un picapedrer. El cas més curiós, pel que fa a professions és el de Jaume Bauçà que hi apareix com a jurat de l'Albufera. Aquest padró també ens aporta dades relatives a l'antigüetat de les famílies a la colònia i si partim de la base que la colònia es va constituir legalment el 1876, un any més tard ja hi havia un família que hi passà a viure, és el cas de la família composta per Miquel Cerdà, Joana Maria Bonnín i els seus sis fills que el 1887 declaraven que ja feia deu anys que vivien a Gatamoix. Altres vuit famílies hi passaren a viure fins el 1880. Les set restants arribaren amb posterioritat, segurament algunes d'elles per ocupar les cases que havien quedat buides a rel de la marxa d'alguna de les primeres famílies que havien arribat a Gatamoix. Si analitzam el padró de 1898 comprovam que el nombre de famílies només ha disminuït fins a 13, però el nombre total d'habitants ha sofert un llamatiu descents per situar-se només en 61 persones, la qual cosa suposa una disminució d'un quaranta per cent de la població. L'estructura familiar segueix essent majoritàriament monoparental, tot i que en tres cases també hi conviu la mare del cap de família. El nombre de fills es situa entre els 6 i 1 i l'edat dels

progenitors segueix essent alta, entorn de la cinquantena. El 1898 només hi havia només dos matrimonis joves, l'edat dels quals no arribava als trenta anys. Dins aquest apartat de l'estructura familiar crida l'atenció el cas de la família de Martí Soler i Catalina Crespi, que habitaven la casa número 13 amb dos fills i quatre nebots seus. Finalment, en la casa rotulada amb el número 16 hi trobam el cas curiós del matrimoni format per Bartomeu Palou i Catalina Obrador, on la seva filla segueix convisquent amb el seus pares tot i estar casada i amb un fill de pocs mesos. Aquell any les famílies seguien essent majoritàriament de Pollença i pel que fa a les professions dels seus membres la més repetida és la de jornal·ler. Pel que fa al temps d'estada a Gatamoix, tot i no tenir la totalitat d'aquesta dada, hem d'assenyalar que hi ha tres famílies que ja eren presents al padró de 1887 i dues d'elles amb més de vint anys d'estada a la colònia. El panorama que es podia observar el 1887 i el 1898, amb una disminució notable de la població, contrasta fortament amb el testimoni aportat per l'investigador Francesc Lillo i pel prevere pobler Joan Parera. El primer ens parla que el 1889, dos anys després del primer padró consultat i que ens dona una població de 101 persones distribuïdes en 16 famílies que vivien en quinze cases, a la colònia hi havia 23 cases i 46 famílies. Per la seva banda el vicari de sa Pobla ens informa que devers el 1894 hi visqueren en aquell indret fins a quaranta famílies, la qual cosa suposava que en cada casa n'hi vivien dues.

Anteriorment ja hem fet esment que la dessecació de l'Albufera no va suposar el negoci que esperaven fer els seus promotors i que a començaments de la darrera dècada del segle XIX es va començar a veure que l'empresa podia acabar malament. Poc a poc les dificultats econòmiques es varen fer cada vegada més evidents i obligaren a Lee Latrobe Bateman el 1891 a demanar doblers en présteg a diferents persones i entitats de Mallorca. En primer lloc manlevà 60.000 pessetes a Joaquim Gual i Gual de Torrella, 100.000 a Maria de la Concepció Antonia Villalonga i Zaforteza, esposa de l'anterior, 25.000 pessetes al banc Foment Agrícola Mallorquí i 15.000 pessetes a Josep Ferrer Llabrés. La impossibilitat de fer front a aquests préstegs obligà a Lee Latrobe Bateman a vendre el 1894 les seves propietats de Mallorca a Joaquim Gual i Gual de Torrella per preu de 250.000 pessetes, de les quals 25.000 corresponien al preu de la colònia de Sant Lluís. En l'escriptura notarial, signada davant el notari Guillem Sancho,

també es feia constar que el venedor es reservava l'usdefruit de les finques venudes i la capacitat de poder recuperar-les fins l'any 1896. Arribat a aquell any els terrenys de la colònia, juntamet amb els de l'Albufera passaren realment a mans de Joaquim Gual. Aquest canvi de propietat i el fet que el 1895 el Ministeri de Foment donàs per caducada la concessió de colònia a l'indret marcaren el decliu i posterior abandonament del llogaret el 1897. A partir de llavors, la progressiva ruïna s'apoderà de totes les edificacions. Primer el propietari s'emportà tot aquells objectes de valors que considerà interessants: la campana, els petits quadres pintats de Faust Morell, la imatge de Sant Lluís, les calaixers de la sacristia i d'altres objectes interessants, mentre que els edificis començaren a patir el pas del temps i l'estat d'abandonament. Aquesta situació es perllongà fins el 1923, any en què el vicari Parera obtingué el permís de Joaquim Gual per endur-se'n les pedres i mitjans de les cases i l'escola cap a l'ermita de Crestaix, on serviren per la les obres de reforma i ampliació que allà s'iniciaren, els materials procedents de la vicaria i de l'església marxaven cap a la finca de Son Fe, on l'explotació de les seves mines havien creat un llogaret en aquell lloc.

Els terrenys de Gatamoix seguiren en mans de Joaquim Gual i Gual de Torrella fins el 1939 en què els vengué a Miquel Aguiló i Aguiló per preu de 3.500 pessetes. Amb posterioritat, en els anys setenta, la propietat passà a mans de l'empresa Compañía Mercantil Iberoamericana Inversiones Turísticas S.A. (Turisrenta) de Madrid. Des del 1975 es propietat de la Provincia de Castilla de las Esduelas Pías.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

DD.AA. *Sa Pobla. La gent, el medi, la història*. Sa Pobla: 2003.

MAS, A.; ROSSELLÓ, G.; ROSSELLÓ, R.: *Història d'Alcúdia. El segle XVI*. Alcúdia: 1999.

FERRÀ, D.; MASCARÓ, J.: *Gatamoix*. Gran Enciclopèdia de Mallorca, tom 6. Palma: 1991.1999 p.

LILLO, Fc. *Noves aportacions a la toponímia de s'Albufera*. In MARTÍNEZ, A.; MAYOL, J. (Eds.) *S'Albufera de Mallorca*. Palma: 1995.

MAS, A.; ROSSELLÓ, G.; ROSSELLÓ, R.: *Història d'Alcúdia. De l'època islàmica a la Germania*. Alcúdia: 1999.

OBRADOR, J. *Marginalia. Marjals de Huyalfas (Sa Pobla)*. Palma: 1987.

PARERA, J.: *Gatamoix*. Sa Marjal. Sa Pobla: 1924. 190, 191, 194 p.

PICORNELL, C.; GINARD, A.: *John Frederic Latrobe Bateman*.

VENTAYOL, P.: *Historia de Alcúdia*. Mallorca 1928.